

Acht krachtlijnen voor sterk leesonderwijs

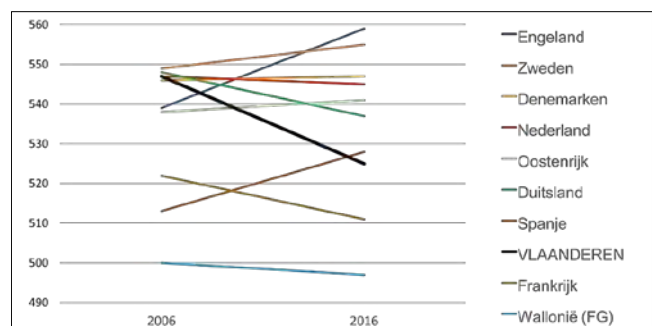
© De Kleine Wereld Antwerpen

Door een rijk en gevarieerd aanbod aan boeken en tijdschriften te presenteren, vindt elke lezer iets dat hem of haar aanspreekt.

De tegenvallende resultaten van het PIRLS onderzoek over begrijpend lezen in het vierde leerjaar deden alarmbellen rinkelen. Ons onderwijs moet immers van leerlingen vaardige lezers maken die teksten begrijpen omdat dat essentieel is voor hun toekomst. Wat kunnen we leren uit onderzoek over succesvol leesonderwijs? We zetten je op weg aan de hand van acht krachtlijnen die in het Engels allemaal met een 't' beginnen.

In december 2017 werden de resultaten van PIRLS begrijpend lezen bekendgemaakt. Uit dit internationale onderzoek blijkt dat de resultaten voor begrijpend lezen in het vierde leerjaar niet goed zijn voor Vlaanderen. We gaan erop achteruit in vergelijking met onze deelname in 2006 en in vergelijking met andere landen.

Nochtans is leesvaardigheid essentieel voor succes in alle vakken op school, op het werk en zelfs in het sociale leven (Oakhill, Cain en Elbro, 2015). De pedagogische begeleidingsdienst van OVSG maakt de volgende schooljaren een speerpunt van het optimaliseren van (begrijpend) lezen, zowel in de kleuter- als in de lagere afdeling. Bij de discussie over de nieuwe eindtermen en leerplannen willen we erover waken dat basisscholen tijd en ruimte krij-

Resultaten PIRLS 2016 begrijpend lezen in internationaal perspectief om evidence-informed vorm te kunnen geven aan hun leesonderwijs.

Met dit artikel zetten we een eerste stap. We bieden de scholen een kijkwijzer aan om hun leesonderwijs te spiegelen. We vertrekken daarbij van het artikel 'The Six Ts of Effective Elementary Literacy Instruction' van Richard Allington en collega's. Deze onderzoekers filmde en observeerden in klassen en interviewden leraren en leerlingen in scholen met opmerkelijke leesresultaten gedurende vele honderden dagen. De vraag die ze stelden was: wat gebeurt er in deze klassen waardoor het effect van het leesonderwijs zo optimaal is? Op basis van de informatie die ze verzamelden, synthetiseerden de onderzoekers een mooi portret over goed leesonderwijs. Aan de grondslag ervan liggen zes belangrijke thema's: **Time, Texts, Teach, Talk, Tasks** en **Test**. Deze 6 T's vullen we aan met twee eigen inzichten vanuit onze pedagogische begeleiding, nl. **Teacher** en **Team**. Samen 8 T's om je leesaanpak op school in beeld te brengen.

In dit artikel formuleren we kernachtig inzichten en onderzoeksvragen voor de school. Meer informatie over wat werkt in leesonderwijs vind je in de publicatie 'Licht op krachtig leesonderwijs' (www.politeia.be). Onze (taal-)begeleiders kunnen je ondersteunen bij je onderzoek of bij verdere professionalisering over effectief leesonderwijs.

Eén: tijd (Time)

Leren lezen vraagt voldoende oefentijd om een gedegen beheersingsniveau te bereiken zowel voor vloeiend als voor begrijpend lezen. Voor het aanvankelijk lezen wordt ruim 400 minuten per week aangeraden en vanaf het tweede leerjaar 180 minuten per week voor het oefenen van het vloeiend en begrijpend lezen voor alle leerlingen. Voor een aantal leerlingen volstaat dit echter niet; risicolezers hebben 2,4 tot 6 keer meer tijd nodig om een vlotte lezer te worden. 100 minuten extra oefentijd voor risicolezers is daarom wenselijk. Dagelijks interactief voorlezen (van verhalen en informatieve teksten) in de kleuterschool is een meerwaarde voor elk kind (en ook oudere leerlingen genieten en leren ervan).

Hoeveel tijd besteden we aan leesonderwijs?

Hoeveel tijd lezen de leerlingen effectief (tijdens de leesles en tijdens andere lessen)?

Hoeveel extra oefentijd voorzien we voor leerlingen die moeilijker leren lezen en met welke aanpak doen we dat?
Hoeveel tijd besteden we aan aanvankelijk lezen, vloeiend lezen, vrijetijdslezen, begrijpend lezen?

Twee: teksten (Texts)

Een rijk en gevarieerd aanbod van teksten met een verschillende moeilijkheidsgraad is noodzakelijk in elke school. Het aanbod van educatieve uitgeverij (die meestal werken met kortere en klassikale tekstfragmenten) wordt aangevuld met ander leesmateriaal. Variatie is daarbij cruciaal: niet alleen fictie of non-fictieboeken, maar ook strips, tijdschriften en digitale media maken deel uit van het aan-

bod. Een school met zeven (leeftijdsadequate en fris ogende) boeken per leerling heeft een mooie leesbegeleidende collectie. De gemeentelijke bibliotheek is een bevoorrechte partner. Zelf teksten mogen kiezen motiveert leerlingen om te lezen en begrijpend te lezen ... en dat geldt ook voor de risicolezers!

Hebben leerlingen in onze school toegang tot een rijk en gevarieerd leesaanbod? Vinden de leerlingen dat ook? Hoe weet je dat?

Hoeveel boeken (minder dan tien jaar oud) zijn beschikbaar in onze klas- of schoolbibliotheek?

Hoeveel en welke teksten biedt onze onderwijsleermethode aan? Zijn de teksten gevarieerd, actueel en interessant vanuit het oogpunt van de leerling?

Mogen de leerlingen zelf leesmateriaal en teksten aanleveren en kiezen?

Hoe zorgen we ervoor dat het aanbod actueel blijft?

Drie: lesgeven (Teach)

Bij begrijpend lezen is samen wroeten in een tekst datgene wat leerlingen het best ondersteunt om een lezer te worden die met begrip teksten kan lezen. Het louter beantwoorden van vragen na het lezen van de tekst is niet effectief en het voelt meteen aan als een toets en niet als een oefenkans. De leraar is model en zegt als het ware: 'kijk, zo doe ik dat'. Zo krijgen de kinderen kansen om aanpakstrategieën te imiteren en nadien ook zelf uit te voeren. Directe instructie blijkt ook hier zeer effectief. Dit kan zowel met mondelinge als geschreven teksten. Kortom, ook bij jonge kinderen die nog niet of onvoldoende goed kunnen lezen kun je al aan de slag via 'begrijpend luisteren'.

Inhoudelijke kernelementen van het leesonderwijs zijn: werken aan fonemisch bewustzijn, klank-letterkoppeling, vloeiend lezen, woordenschatontwikkeling en strategieën voor tekstbegrip. Deze worden zo veel als mogelijk in een functionele context aangeboden en niet als geïsoleerde vaardigheden. Leesplezier en -motivatie worden daarbij zo veel mogelijk gestimuleerd.

Hoe verloopt een les (begrijpend) lezen in onze klas/school?

In welke klassen besteden we aandacht aan fonemisch bewustzijn, klank-letterkoppeling, vloeiend lezen, woordenschatontwikkeling en strategieën voor tekstbegrip? Welke opdrachten voorziet ons onderwijsleerpakket bij begrijpend lezen?

Wat doe ik als leraar tijdens de les begrijpend lezen? Ben ik model voor mijn leerlingen? Denken we samen hardop? Welke interventies organiseer ik extra voor de zorglezers?

Hoe is het onderwijs in woordenschat in onze klas/school georganiseerd?

Vier: in gesprek gaan (Talk)

Bij begrijpend lezen verlopen effectieve klasgesprekken meer als 'conversatie' dan als 'ondervraging'. Er vinden in klassen die goede resultaten boeken meer gesprekken plaats tussen de leraar en de leerling(-en) en tussen leerlingen onderling over de inhoud en de beleving van de tekst. Er wordt meer gepraat over ideeën, hypothesen, strategieën ... De vragen van de leraar zijn meer open en nodigen uit tot denken. Het spreekt voor zich dat de leraar die spreekt uit liefde voor teksten hier zijn passie kan delen. Als je als volwassen lezer de functionaliteit van het lezen verwoordt, dan heeft dat een sterk effect. Zo geef je

© De Kleine Wereld Antwerpen

In De Kleine Wereld start elke dag met een halfuurtje lezen in het kader van het LIST-project (Lezen is Top) dat hier al zes jaar loopt. Er is een mooi aanbod aan boeken in elke klas en ook in de vlakbij gelegen afdeling van de bibliotheek van Antwerpen kunnen de kinderen terecht. De leraar stelt de boeken voor of spreekt over leesbeleving en dan kiezen de kinderen in welk boek ze zelfstandig gaan lezen.

lezen immers zin in tal van toepassingen in het dagelijks leven. Bv. 'Mijn dochter wil dat ik 'de Helden' opneem omdat ze op zwemles is, ik keek in de programmagids en vond het meteen, handig als je goed kan lezen!'

Hoe verlopen de gesprekken over teksten in mijn klas/school?

Waarover praten we als we over teksten in gesprek gaan? Inhoud? Beleving?

Welk soort vragen stellen we aan onze leerlingen bij het lezen van teksten?

Hoe brengen we de functionaliteit van lezen onder de aandacht van onze leerlingen?

Vijf: taken (Tasks)

Leerlingen in effectieve scholen werken aan complexere taken en krijgen meer keuze/autonomie. Deze leerlingen lezen bijvoorbeeld hele boeken in plaats van korte stukken tekst, ze werken aan taken waaraan ze gedurende een periode doorwerken. Opvallend daarbij is dat leerlingen via 'geleide keuze' mee invulling geven aan hun werk. Korte teksten en korte opdrachten kunnen wel voor jonge leerlingen.

Welke taken geven we aan leerlingen bij lezen?

Welke taken voorziet ons onderwijsleerpakket?

Welke mogelijkheden bieden we leerlingen om vanuit een eigen keuze te werken?

Welke taken geven we bij andere leergebieden waarbij leerlingen veel moeten lezen?

Zes: toetsen (Test)

Effectieve leraren brengen meer de inspanning en vooruitgang in kaart dan het bereiken van standaarden. Ze gebruiken vaak competentiegerichte evaluatiemethodes (vb. rubrics). Feedback die taakspecifiek is, gericht op de persoon en met het perspectief van groei voor ogen, wordt als een van de krachtigste onderwijsmethodieken genoemd in onderzoeksliteratuur. Een gebalanceerd systeem met zowel summatieve (terugkijken en zien of je een niveau bereikt) als formatieve evaluatie (vooruit kijken en vervolgonderwijs bieden op basis van de evaluatie) heeft een positieve invloed op de leerprestaties.

Hoe evalueren wij (aanvankelijk, vloeiend, begrijpend) lezen en leesmotivatie/leesplezier?

Hoe geven wij feedback over het lezen? Is die feedback taakspecifiek, gericht op de persoon en met het perspectief van groei voor ogen?

Wanneer evalueren wij summatief en formatief?

Hoe stemmen wij vervolgonderwijs af op basis van de beschikbare evaluaties?

Zeven: leraar (Teacher)

De leraar maakt het verschil. Zeker bij lezen is dat zo. De leraar die vertelt over het eigen leesgedrag inspireert leerlingen en helpt hen metacognitief om met lezen om te gaan. De leraar die voorleest, vertelt over boeken en teksten (zowel over inhoud als over waarom die teksten hem geraakt hebben of zo belangrijk zijn), die zijn eigen denken over lezen expliciteert, inspireert de leerlingen. Bv. 'Als ik niet weet wat een goed boek is, lees ik de lijstjes in de krant; als ik eens iets nieuws wil eten, neem ik het boek van Jeroen Meus ...' Ook hier is de leraar een rolmodel. Laten we zien dat we lezen belangrijk vinden door bijvoorbeeld zelf ook te lezen als de leerlingen lezen?

Hoe spreken leraren over het eigen leesgedrag met de leerlingen in de klas/op school?

Wat doen de leraren als leerlingen lezen?

Hoe vaak is lezen onderwerp van gesprek in het lerarenteam?

Acht: team (Team)

De kracht van samen geldt ook hier: het team kan meer dan een individu. Onderwijskundig leiderschap is als het cement tussen de stenen om de vele inspanningen tot een geheel te maken. De school als leeshuis! Ook de directie

en beleidsmakers – ook al zijn ze niet direct betrokken bij het onderwijs aan de leerlingen – hebben invloed op de leesprestaties van de leerlingen in de school.

Welke afspraken maken we op school over lezen?

Hoe maakt de directie hoge verwachtingen over lezen kenbaar op schoolniveau?

Hoe weten we of de aanpak in onze school rendeert?

Hoe analyseren we de data en met welke andere data vergelijken we?

Aan de slag op jouw school

Deze acht krachtlijnen en de vragen die we hierbij stellen vormen de inspiratie voor een beleid en professionalisering rond leesonderwijs op jouw school. We geloven niet in een standaardaanpak die voor alle scholen dezelfde is. Wél weten we dat scholen die actief een beleid maken voor leesonderwijs, meer effect hebben op de onmiddellijke resultaten van leerlingen en hun kansen op succes op school en in het latere leven. Doen dus!

steven.delat@ovsg.be

coördinator pedagogische begeleiding basisonderwijs

Kijkwijzer Onderzoeksvragen begrijpend lezen
op extranet.ovsg.be

© De Kleine Wereld Antwerpen

Voldoende tijd is een belangrijke voorwaarde om tot lezen te komen. In deze school wordt die tijd bewust gereserveerd in alle leerjaren.

Bronnen

Oakhill, J., Cain, K., Elbro, C. (2015). *Understanding and teaching reading comprehension: a handbook*. London: Routledge

OVSG (2014). *Licht op krachtig leesonderwijs*.

Brussel: Politeia

Omwille van de leesbaarheid van het artikel zijn niet alle bronnen hierin opgesomd. Een uitgebreide bronvermelding is te vinden in *Licht op krachtig leesonderwijs*.

Verdiepen? Publicatie en nascholing

OVSG publiceerde in 2013 'Licht op krachtig leesonderwijs'. Deze publicatie is nog steeds actueel en een aanbeveling voor elke school in Vlaanderen. Op een heldere manier wordt verwoord wat we weten uit onderzoek over leesonderwijs en hoe we met die inzichten aan de slag kunnen in de klas.

www.politeia.be

In het nascholingsaanbod van OVSG vind je tal van nascholingen over lezen voor het basisonderwijs. Zoals: 'Ontluikende geletterdheid, de luister- en klankkast in de kleuterschool', 'Over leesparadijzen en boekenpaleizen' en 'Begrijpend lezen is een sleutel om de wereld te verkennen'. Bekijk www.ovsg.be/nascholing om er meer over te vernemen.

Hoe lezen we de resultaten van PIRLS?

PIRLS staat voor 'Progress in International Reading Literacy Study'. In 2016 werd begrijpend lezen getest met 10-jarige leerlingen. In de test worden enerzijds vergelijkingen gemaakt tussen landen en anderzijds wordt een land ook vergeleken met zijn vorige deelnames.

De Vlaamse onderzoekers rapporteren een achteruitgang van ongeveer een half jaar leesonderwijs voor Vlaamse leerlingen. Verklaringen daarvoor worden in beperkte mate gegeven (en worden nog verder onderzocht). De resultaten waren verrassend omdat de OVSG-toets, het peilingsonderzoek, de doorlichtingsverslagen ... dit niet aangaven.

<https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/progress-in-international-reading-literacy-study-pirls>